

ФІЛОСОФСЬКО - ПСИХОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ НА АГРЕСІЮ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гребенюк М.О.,

старший викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Тема людського насильства та жорстокості з давніх часів цікавила людство. Як відзначав з цього приводу видатний російський філософ М.Бердяєв, «існування зла є величезна таємниця світового життя...» [1]. Перші спроби проаналізувати феномен агресії, зрозуміти його причини, здійснювалися ще в межах філософії Нового часу, коли філософи виділяли як "внутрішні" (індивідуально-психологічні, біологічні), так і "зовнішні" (соціально-психологічні, ситуативні) чинники агресивної поведінки людини.

Так, англійський філософ Т.Гоббс стверджував, що схильність до насильства є атрибутом поведінки всіх людей. За його думкою, існує три основних причини насильства та війн: суперництво із-за наживи, недовіра (напад в цілях власної безпеки) та жаждою слави, міркування власної гідності [2].

В цілому, аналітичний огляд джерел з проблеми агресії дозволяє дійти висновку, що в її вивченні сформувалось два основних підходи: "етико-гуманістичний" – який розглядає агресію як поведінку, що суперечить позитивній сутності людини; цей підхід був поширений в рамках релігії, екзистенціальної та гуманістичної філософії та психології; "еволюційно-генетичний" – що сформувався пізніше та оцінює агресію як біологічно доцільну форму поведінки, яка сприяє виживанню та адаптації.

Багатоманітність форм прояву людської агресії призводить до того, що на сьогодинішній день в науці відсутнє однозначне тлумачення і визначення цього феномену. Все це дозволяє різним авторам, в залежності від мети і завдань досліджень, вкладати в поняття агресії різний зміст.

Відомі американські дослідники Р. Берон і Д. Річардсон пропонують визначення, яке враховує низку нюансів феномену агресії. На їхню думку, агресія – це будь-яка форма поведінки, націлена на образу або заподіяння шкоди іншій живій істоті, що не бажає подібного поводження [3]. Оскільки дане визначення є одним з найбільш поширених серед західних фахівців, розглянемо та проаналізуємо його положення більш детально.

1. Агресія – це форма поведінки. Досить часто агресія асоціюється з негативними емоціями (злість, гнів), з мотивами (прагнення зашкодити) і т. ін. Ці чинники, безперечно, відіграють важливу роль в агресивній поведінці, але їх наявність, все ж таки, не є необхідною для заподіяння збитків. Головну роль, за думкою Р. Берона та Д. Річардсона, тут відіграє саме поведінка. Ця точка зору підтверджується результатами ряду досліджень. Так, згідно К. Ізарду, емоція гніву лише в 8% випадках виступає причиною агресії, і в 19% випадків – її наслідком. Тому, вважає дослідник, необхідно розрізняти поняття "агресія" та "ворожість". Остання є комплексною афективно-когнітивною рисою або орієнтацією особистості, тобто складається, головним чином, з афективного досвіду (емоцій, почуттів), в той час як агресія містить дії [4].

2. Агресія – це намір. Даний критерій виключає випадкове ненавмисне заподіяння шкоди жертві. Так, Е.Фромм вважав випадкове нанесення шкоди "псевдоагресією". Слід однак відмітити, що психоаналіз дещо ускладнює розуміння ненавмисної агресії, використовуючи поняття неусвідомленої агресивної мотивації [5].

3. Агресія – це образа або заподіяння шкоди. Тобто результатом агресії є будь-які негативні наслідки, а не окремі види збитків, як, наприклад, тілесні ушкодження.

4. Агресія порушує живі організми. Даний постулат є достатньо спірним. Деякі фахівці (Е. Фромм) під об'єктами агресії розуміють і неживі об'єкти. Як зазначає А. Реан, збиток людині можна нанести за рахунок пошкодження неживих об'єктів, від стану яких залежить фізичний або психологічний стан людини [6]. Однак Р. Берон та Д. Річардсон вважають, що дії, які завдають збитки неживим об'єктам, емоційні або експресивні за своєю природою, і тому не є прикладами агресії.

5. Агресія порушує істоту, яка прагне уникнути нападу. Дане застереження виводить з-під визначення агресії прояви, що носять садомазохистський та аутоагресивний (суїцид) характер. Це положення також є спірним, оскільки, наприклад, з точки зору психоаналізу аутоагресія та агресія щодо інших суб'єктів – два боки прояву одного і того ж інстинкту деструктивності.

Все вищевикладене яскраво ілюструє складність спроб наукового визначення феномену агресії. Але майже всі дослідники погоджуються з двома основними атрибутами агресивної поведінки – це реальне заподіяння шкоди і усвідомлений намір таких дій.

Список використаних джерел:

1. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – 383 с.
2. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Избранные произведения в двух томах : пер. с англ. – М.: Мысль, 1965. – Т.2. – 748 с.
3. Бэррон Р., Ричардсон Д. Агрессия: пер. с англ. – СПб.: Питер, 1997. – 336 с.
4. Изард К.Э. Психология эмоций: пер. с англ. – СПб.: Питер, 1999. – 464 с.
5. Реан А.А. Агрессия и агрессивная личность // Психологический журнал. – 1996. – Т.17. – №5. – С.3-18.
6. Беркувиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль: пер. с англ. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.

ЮВЕНАЛЬНА ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Бойко-Бузиль Ю.Ю.,

ПОСАДА, навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, ЗВАНЯЯ, СТУПІНЬ

Знаковою характеристикою сучасної психологічної теорії та практики є виникнення нових напрямів наукових досліджень, як правило, на стику вже існуючих наук та дисциплін.

Формування в системі права України ювенального права «... комплексної галузі права, що є ціннісно-орієнтованою системою матеріальних, процесуальних та організаційних правових норм, спрямованих на забезпечення виживання, розвитку та соціалізації дитини, шляхом закріплення особливого статусу дитини як суб'єкта права, встановлення компетенцій інших суб'єктів права, зобов'язаних опікуватися справами дітей, і регулювання відносин, одним із учасників (безпосереднім або через представника) яких є дитина [1]», обумовило виникнення нового напрямку юридичної психології – ювенальної юридичної психології, що знаходиться на перетині двох психологічних дисциплін, а саме дитячої та юридичної психології.

Загальновідомо, що традиційні розділи юридичної психології, такі як правова психологія, кримінальна психологія, пенітенціарна психологія, судово-психологічна експертиза тощо в більшості звернені до проблем дорослих осіб. Однак, в той самий час, кожен з перерахованих напрямів юридичної психології охоплює дитячо-підліткову проблематику, яка на жаль, самостійного статусу ніколи не мала. Але останнім часом, все більше її практичне значення та необхідність теоретичного осмислення на єдиній методологічній основі, що визначаються закономірностями психології розвитку та дитячої психології, призвели до виникнення цього нового напрямку.